

Atsigręžus į netolimą praeitį

Principingai, nuosekliai ir strategiškai sudėliojus veiksmus, pavyko kažką pasiekti

Benjamins Sakalauskas

Šis straipsnis buvo parengtas ir pateiktas prieš dvejus metus, stebint ir nagrinėjant situaciją, kai miškininkų organizacijos, mokslininkai, aktyvistai, aiškiai matydami, kad stipriai rengiamasi išdraskyti gerai veikiančias miškų urėdijas, praktiškai nieko nedarė. Organizuota daugybė įvairių susirinkimėlių ir gražių spektaklių. O beveik per visas visuomenės informavimo priemones miškininkai buvo ciniškai juodinami ir menkinami, pasitelkiant EBPO ir politikus. Viso to toleravimas buvo patogus ir visai nepavojingas. Komunikavimas su visuomene, miškininkų viešieji ryšiai buvo tik imitacinio pobūdžio ir tik apie antraeilius dalykus, nes tai irgi patogu ir nekenksminga. Per trejus metus tuometiniam Seimo Aplinkos apsaugos komitetui taip ir nebuvo pateikta jokių pasiūlymų dėl Miškų įstatymo pakeitimų pagal Lenkijos variantą. Komitetas tų pakeitimų kantriai laukė, nors atitinkamų patobulinimų projektai buvo parengti. Dabartiniu metu aiškiai pastebima veikla, susijusi su atitinkamos muilo rūšies paieškomis.

Dar kartą rašau žurnalui „Miškai“

Tikiuosi, kad leidinys ir jo vadovai, vadovaudamiesi Žurnalistų etikos kodeksu bei šios profesijos atstovų profesionalumu, neignoruos „kitos“ nuomonės apie miškų urėdijų naikavimo tikslus, nepagrįstą urėdijų veiklos kritiką ir artimiausiu metu išspausdins informaciją iš miškų urėdijų veiklos efektyvumo įvertinimo alternatyvų tyrimų apžvalgos, parengtos panaudojus akademiko prof. A. Buračo vadovaujamos grupės mokslo ir tiriamųjų darbų medžiagą.

Dėl Švedijos ir Latvijos pavyzdinio modelio ir patirčių

Lietuvos valstybės institucijos, kurios Švedijos miškininkystės patirtį nuolat nurodo kaip sektingą pavyzdį, turėtų kritiškai įvertinti šios valstybės situaciją miškų ekosistemos srityje.

Švedijos gamtos išsaugojimo draugija 2011 m. paskelbė pranešimą apie esmines Švedijos miškų tvarkymo modelio ydas (informacijos šaltinis „Miškų urėdijų veiklos efektyvumo įvertinimo alternatyvų tyrimai“, 2012 m.).

Pranešime teigiama: „...biologiškai vertingi miškai plynai kertami nerimą keliančiais tempais, dideli natūralių miškų plotai nuolat ardomi... Plynasis

kirtimo būdas, vyraujantis Švedijoje, yra pagrindinė miškų biologinės įvairovės krizės priežastis. Europos valstybės turi sužinoti tiesą apie netinkamus Švedijos miškų tvarkymo metodus... Esame labai susirūpinę dėl miškų ekosistemos ir mums gėda, kad Švedija, tokia turtinga šalis, neapsaugo biologinės įvairovės, nukrypsta nuo nacionalinių ir tarptautinių aplinkos išsaugojimo tikslų ir įsipareigojimų.“ Taigi Lietuvos valstybės institucijos, kurios Švedijos miškininkystės patirtį nuolat nurodo kaip sektingą pavyzdį, turėtų kritiškai įvertinti šios valstybės situaciją miškų ekosistemos srityje.

Liaupsinamas ir Latvijos miškų valdymas, nors prieš kelerius metus dėl netinkamo valstybinių miškų tvarkymo buvo atimtas FSC sertifikatas. *Tai labai retas precedentas.*

Dėl miškų urėdijų naikinimo: tikslai, vertinimai ir prognozės

■ **PIRMA.** Efektyvus Lietuvos valstybinių miškų išteklių panaudojimas per 15 metų pagal svarbiausius ir labai aiškius kriterijus įvertintas Jeilio universiteto (JAV) 2012 m. ataskaitoje, kurioje Lietuva pripažinta iš 132 valstybių geriausiai miškus tvarkančia valstybe. Vėlesnės miškų vertinimo kombinacijos yra mažai reikšmingos ir turėjo jau kitų tikslų.

2012 m. Jeilio universiteto vertinimo menkinimas yra sąmoningas ir tikslingas. Šis vertinimas labai trukdė miškų urėdijų išdraskymo užsakovams, organizatoriams, vykdytojams ir kolaborantams, todėl ir pasitelkti menkintojai ir savanoriai, o miškininkų organizacijos patogiai tylėjo.

Pagal mūsų šalies mokslininkų parengtą apžvalgą, kapitalo grąža iš urėdijų valdomų valstybinių miškų buvo vertinama kaip viena didžiausių Europoje. Mokesčiai, sumokami į valstybės biudžetą iš valstybinių miškų, yra didžiausi ES: nuo 1995 iki 2011 m. mokesčiai padidėjo net 16 kartų ir sudarė daugiau nei 40 % nuo visų miškų urėdijų pajamų.

■ **ANTRA.** Lenkijoje, kuri daug metų yra EBPO narė, o šios organizacijos ekspertų rekomendacijomis urėdijų naikinimo šalininkai mosuoja, miškų sektoriaus valdymas buvo analogiškas kaip Lietuvoje. Bet Lenkijos miškininkai ir politikai nedarė jokių kliūčių normaliai sistemos veiklai ir neklaidino ekspertų. Lietuvos valstybinių miškų sistema nuosekliai ir aktyviai reformuojama ir reorganizuojama daugiau nei 15 metų. Kaip reikalauja EBPO ekspertai, konsoliduotas valstybinių miškų

valdymas buvo GMU, kaip ir Lenkijoje. Jei Miškų departamentas išvelgė tikslų daugiau konsoliduoti valdymą per GMU, turėjo galią nuo 1996 m. teikti pasiūlymus dėl teisės aktų tobulinimo. Bet per visą tą laiką girdėjau tik išvedžiojimus ir aimanas.

■ **TREČIA.** EBPO išvados dėl Lietuvos buvo tendencingai interpretuojamos. Kaip teigia EBPO ekspertai, Lietuvoje didžiausia problema yra korupcijos mastai, o ne eskaluojamas urėdijų naikinimas. Todėl pirmiausia reikalaujama mažinti korupciją.

Sukūrus vieną įmonę gerokai padidės korupcijos rizika. Tai žinoma iš informacijos apie Lietuvoje veikusias įmones.

■ **KETVIRTA.** Urėdijų naikinimu suinteresuotos asmenų grupės, tiksliai žinodamos, kad miškų urėdijų pajamos sumažėjo dėl daugiau kaip 20 proc. kritusios medienos pardavimo kainos, 2016 m. sausio 19 d. Miškų ūkio konsultacinei tarybai pateiktose išvadose sąmoningai neigiamai įvertino urėdijų veiklą ir pateikė siūlymus (citasos: „akivaizdžiai blogėjantys miškų urėdijų veiklos rezultatai“; „visas šalies valstybinių miškų ūkis veikia neefektyviai“, „spręsti dėl atitinkamo lygmens pertvarkymo“). Finansinių klanų 20-ies metų svajonių modelis skelbiamas kitoje citatoje: „valstybinių miškų ūkinio valdymo modelis, kai šiuos miškus visos šalies mastu tvarko viena įmonė“.

■ **PENKTA.** LR Vyriausybės ir šalies politinių partijų programose įsipareigota plėtoti, stiprinti bei įgyvendinti tvarią regioninę politiką, kuria siekiama sumažinti didžiulius socialinius bei ekonominius skirtumus tarp miesto ir kaimo. Vienas iš svarbiausių siekių – darbo vietų kūrimas ir jų išlaikymas regionuose. Vienos įmonės steigimas, kuri veiktų viename miestų, gerokai padidintų darbo vietų skaičių mieste ir sumažintų regionuose.

Su pasimėgavimu prekiauta ne turguje, o Seime

Viešai imituodami tariamą rūpestį regionine politika, šių metų liepą Seime vienos partijos vadukai su pasimėgavimu pardavė miškininkus kitai partijai (kaip Kalvarijų turgelyje) už šildymo PVM lengvatą miestų gyventojams, o kaimo žmonėms, namus šildantiems malkomis, teliko tik „regioninė politika“, kaip ir kitais atvejais.

Lietuva daug metų pirmauja pagal savižudybių skaičių, prekybos žmonėmis, skurdo ir infliacijos mastus, kitas neigiamas tendencijas. Šios neigia-

mos socialinės pasekmės skaudžiausiai juntamos regionuose. Iš Lietuvos per paskutinį dešimtmetį pabėgo kelis kartus daugiau gyventojų, nei buvo ištremta per trėmimus. Lietuvą gali palikti dar per 1 tūkst. piliečių – miškų ūkio specialistų ir jų šeimų.

Makaronų išdalyta užtektinai

Aktyviai propaguojamas Estijos modelis, bet nepasakoma, kad ten girininkijų jau nėra, jos senokai panaikintos, kaip ir Latvijoje. O girininkams prikabinta makaronų. Kodėl sąmoningai juodinamos urėdijos, kiršinami girininkijų ir miškų urėdijų darbuotojai, skleidžiama iškreipta ir tendencinga informacija dėl darbuotojų etatų mažinimo? Keleri metai iš eilės eskaluojamas dirbtinai sukurtas nesantis iškirptos medienos trūkumas. O miškininkų bestuburės organizacijos tyli. Atsakymas akivaizdus: valstybinių miškų scenarijus dėliojamas pagal jau anksčiau išbandytą Lietuvos valstybės piliečių turto užgrobimo modelį. O kolaboruojančiųjų su interesų grupėmis visuomet atsiras.

Daug panašumų ir bendrumų

Pakartotinais rengdamas šį straipsnį, tiesiog prisimčiau savo darbo pradžią Vilniuje nuo 1997 m. Yra daug panašumų ir bendrumų. Po rinkimų išvaikytos miškų sistemos institucijos buvo pradėjusios dirbti kitose patalpose: vieni rūšio kabinetuose, kiti buvusioje arklidėje. Matėme, kad paskirtasis viceministras neturėjo jokio politinio svorio ir kažką dėlėjo – tradicinius tris variantus visais klausimais – patogu ir be atsakomybės. Politinio atstovavimo jis neturėjo nei Seime, nei Vyriausybėje. Gelbėdami nuo avantiūrų, daug dirbo ministras Vytautas Knašys, Seimo Aplinkos apsaugos komiteto atstovai, kiti Seimo nariai.

Miškuose buvo tvarkomi po žievėgraužių tipografų invazijų išdaryti medynai, nes nesugebėta elementariai laiku sutvarkyti vėjavartų. Sodmenų trūkumas, perkant juos iš Baltarusijos. Didžiulės medienos pirkėjų skolos, šimtai smulkių daigynėlių, simboliniai mokesčiai į valstybės biudžetą ir „valstybiškai“ mąstantys vadovai, kuriems vėliau buvo ką pamiršti.

Miškų urėdijose dirbo per 14 tūkstančių darbuotojų (dabar – 4 tūkstančiai).

Seimo nariai, kurie atstovavo tremtiniais, man pranešė, kad premjeras turi buvusio ilgamečio urėdo laišką apie blogai veikiančią miškų sistemą.

Paaikšėjo, kad laiško autorius dirba „medienininkų“ konsultantu. Seime aktyviai eskaluotas klausimas dėl kompensavimo mišku už miestų žemes (o jų reikėjo per 800 tūkst. ha), nes ankstesni „valstybiškai“ dirbę ministrai leido tai įteisinti ir nekeitė įstatymo. Buvo „stumiamas“ ūkininkavimo modelis (nenukirsto miško pardavimai), kurį po metų „valstybiškai“ dirbę viceministras pateikė skandinavų įmonės užsakytame darbe.

Tada pavyko sustabdyti buldozerį

Matant miškų sistemos vadovų politinį negebėjimą ir girdint vien neaiškų lemenimą, Seime buvau raginamas aktyviau bendrauti su politikais, nes jau turėjau patirties savivaldybėje. Aktyviai padedant Rimantui Braziuliui, valstybiškai mąstantiems politikams, miškininkams pavyko sustabdyti valstybinių miškų sistemos griovimo buldozerį. Kelis kartus buvau kviečiamas pas premjerą, į Seimą pasiaiškinti dėl savo aktyvios veiklos, neatitinkančios to meto „linijos“. Apginti pozicijas padėjo Seime dirbę tremtiniai, tuometiniai Aplinkos apsaugos komiteto ir kiti Seimo nariai bei kai kurie Vyriausybės vadovai. Šešių balsų persvara buvo panaikinta nuostata dėl kompensavimo miškais, sunkiai į įstatymą įkomponuota kompleksinio ūkininkavimo nuostata.

Rodos, buvo galima toliau dirbti valstybės ir žinybos labui. Bet kur tau! Susigalvojo vidines intrigas. Viceministro aktyvumas buvo pademonstruotas svarbiausiame, jų nuomone, darbe – ministerijos teisės skirti urėdus perdavimo Žemės ūkio ministerijai, atsakomybę paliekant GMU.

Tuomet prisimčiau Kirgizijoje girdėtą posakį, kad kirgizas gali dirbti bet kokį darbą, bet tik jodamas ant arklio. Tada pradėjau suvokti „Vilniaus pokerio“ ypatumus. Dar labiau suglumino miškininkų organizacijos reitingavimo parodija. Asmeniniai interesai ir ambicijos buvo demonstruojami labai rafinuotai.

Jau gerokai aiškiau

Dabar nagrinėdamas beveik dviejų dešimtmečių laikotarpio darbą suvokiu, kodėl patyriau tiek nemalonių, šlykščių veiksmy, paniekimo ir represijų. Bet ir dabar daryčiau taip pat. Dirbau su kolegomis ir politikais nuosekliai, principingai ir tvirtai atstovavau patikėtai sistemai. Pasiiekti rezultatai byloja patys už save. Žinoma, pasitaikė ir klaidų, buvo galima padaryti ir daugiau. Bet geri rezultatai yra

labai nepatogūs interesų grupėms, prisitaikėliams, bailiams, todėl ir yra menkinami.

Sunkiausia būdavo, kai patys miškininkai, tenkindami asmeninius interesus ir ambicijas, rezgė intrigas ir rengė „projektus“. Švedų bendrovės užsakymu parengtas ir po valdžių kabinetus valkiotas „darbas“ – valstybinių miškų sistemos pavertimo į AB, vieną įmonę, ar miško pardavimas nenukirstu mišku.

Kitas projektas buvo kuriant kažkokią abrakadabrą – Miškų ir saugomų teritorijų departamentą prie Aplinkos ministerijos vietoje to, kad būtų tobulinamas valdymas ir diegiamas Lenkijos variantas. O kaip pavadinti Miškų instituto senato išminčių priimtą ir vėliau valdžių kabinetuose propaguotą nuostatą privatizuoti IV grupės miškus?!

Reikėjo daug pastangų nesuvokiamai iniciatyvai didinti medžių kirtimo amžių ir kitiems žygiams sustabdyti.

Nemažai iniciatyvų įžūliai buvo stumiami ir per politikus. Sunkiausias periodas, kai buvo kuriamas „Visuomis“ meluojant, kad toks valdymo modelis yra Skandinavijos valstybėse. Principingai, nuo-

sekliai ir strategiškai sudėliojus veiksmus, pavyko nugalėti šią hidrą. Bet pralaimėjusieji keršija iki šiol.

Esu dėkingas likimui

Turėjau galimybę dirbti ir nemažai bendrauti su aukščiausio rango valstybiškai mąstančiais politikais ir vadovais: šviesaus atminimo LR prezidentu J. E. Algirdu Mykolu Brazausku, prezidentu J. E. Valdu Adamkumi, kurių dėka griaunamieji procesai buvo sustabdyti. Didelė padėka visų kadencijų (iki 2017 m.) Seimo Aplinkos apsaugos komitetams, išskirtinai aukštos kvalifikacijos ir ryžtingiausiam Lietuvos miškininkui, mano kolegai Zdislavui Truskauskui, kurio įsidarbinimui po „reformos“, t. y. ministerijos išvaikymo, labai priešinosi Lietuvos „mylėtojai“. Labai dėkoju miškininkams, kurie drąsiai palaikė nematomą ir matomą frontus, negailėdami jėgų ir laiko.

Dėkingas visiems, kurie principingai, drąsiai, nebijodami patirti nepatogumų, nemalonumų ar susidorojimų, dirbo kartu visus tuos metus, kai reikėjo apginti stabiliai ir efektyviai veikusią valstybinę miškų sistemą.